

ภาคที่ 1

สังคม

บทที่ 1

สังคม

สารบัญ

บทที่ 1 สังคม

- ความนำ	5
- เหตุที่มนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคม	6
: ระยะเวลาแห่งการเป็นทารกนาน	7
: ความสามารถด้านสมอง	7
: มีความสามารถสร้างวัฒนธรรมต่าง ๆ	7
- ลักษณะทั่วไปของสังคม	8
: ทศนะของนักวิชาการต่าง ๆ	8
Reuter	9
MacIver	9
Gisbert	10
Harry M. Johnson	10
Edward Tylor	11
Lenski	11
- การจัดประเภทตามองค์การทางสังคม	12
: เกอไมน์ชาฟต์ - Gemeinschaft	13
: เกเซลล์ชาฟต์ - Gesellschaft	14
- วิวัฒนาการของสังคมมนุษย์	15
- ความเป็นไปของสังคมตามวิวัฒนาการ	17
: สังคมล่าสัตว์และสังคมเก็บผักผลหมากรากไม้	17
: สังคมพืชสวนหรือสังคมพืชผักสวนครัว	18
: สังคมเกษตร	20
: สังคมก่อนอุตสาหกรรมที่หลากหลายและสังคมอุตสาหกรรม	21
- สังคมก่อนอุตสาหกรรมที่หลากหลาย	21
- สังคมอุตสาหกรรม	22

บทที่ ๑

สังคม

๑. ความน่า

มีความจำเป็นบางอย่างบางประการที่ทำให้มนุษย์ต้องอยู่รวมกันเป็น กลุ่มก้อน หมู่เหล่า ซึ่งความจำเป็นเหล่านี้มักมาจากกรณีต่าง ๆ กัน ในการศึกษาสังคมวิทยา คือวิชาที่ว่าด้วยสังคมได้ถือเป็นเกณฑ์พิจารณาโดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ อันจะกล่าวถึงต่อไป

เนื่องจากการมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อนเป็นหมู่เหล่าของมนุษย์ที่ รวมกันแบบสังคมนี้เอง ในการศึกษาสังคมวิทยายุคปัจจุบันนี้ เราจึงยอมรับกันว่า "มนุษย์เป็นสัตว์สังคม" อันเป็นคำกล่าวของอริสโตเติล ซึ่งเป็นนักปราชญ์ชาวกรีก โดยเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในการศึกษาวิชาการทางสังคมสมัยใหม่ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากประเทศตะวันตก และยอมรับโดยความฝังใจว่าจะต้องเป็นเช่นนั้น ซึ่งเป็นการยากที่จะแก้ไข

ความจริงแล้วสังคมนั้นเป็นของที่มีความเป็นมาคู่กับมนุษย์ทั้งนี้เนื่อง จากมนุษย์ได้มีชีวิตอยู่รวมกันเป็นหมู่เหล่า มีการติดต่อเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในหมู่ มวลสมาชิกสังคมด้วยกันเอง ซึ่งในวันหนึ่ง ๆ มนุษย์มีความจำเป็นต้องติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยเริ่มจากคนที่ใกล้ชิดกับตัวเรามากที่สุดก่อนแล้วขยายตัวออกไปเป็นวงกว้างจนถึงคนที่ห่างไกลออกไป โดยเริ่มตั้งแต่สมาชิกตามธรรมชาติที่ร่วมอยู่ในครอบครัวเดียวกันนั่นคือ บิดามารดา บุตรธิดา พี่น้องญาติ มิตร เป็นต้น จนถึงคนอื่นภายนอกที่อยู่ไกลออกไปโดยลำดับ ทั้งที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยกัน เช่น คนขับรถ คนกวาดถนน คนงานก่อสร้าง ตลอดจนข้าราชการตามหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น การติดต่อสัมพันธ์กับคนเหล่านี้ แม้จะไม่ได้พูดกันโดยตรงก็สามารถสื่อให้เข้าใจความหมายกันได้ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

คนเรานั้น เมื่ออยู่รวมกัน มีความสัมพันธ์ติดต่อกันในลักษณะต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นสภาพความคุ้นเคยสนิทสนมที่แต่ละคนต่างก็มีต่อกันและกัน ซึ่งความสัมพันธ์กันนี้ จะเริ่มจากความสัมพันธ์ที่เป็นไปทางธรรมชาติ อันเป็นความสัมพันธ์ ลักษณะปฐมภูมิ ความสัมพันธ์ใน

ลักษณะนี้ เป็นความสัมพันธ์ที่มีความเป็นธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ คือเป็นความสัมพันธ์ของผู้ที่ใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ทางสายโลหิต ที่สมาชิกแต่ละคนมักจะพบเห็นกันเป็นประจำในรูปของครอบครัว บ้าง เพื่อนสนิทบ้าง เพื่อนฝูงบ้าง เป็นต้น ต่อจากนั้นจึงขยายความสัมพันธ์ออกไปสู่สมาชิกอื่น ๆ ทั้งที่รู้จักกันและไม่รู้จักกัน ความสัมพันธ์ลักษณะนี้จะมีลักษณะเป็น ทุติยภูมิ คือ มีความเป็นทางการมากขึ้น เช่น การติดต่อกับสถาบันต่าง ๆ เป็นต้น

ในการทำเอกสารการศึกษากระบวนการวิชานี้ จะทำแต่เพียงย่อ ๆ โดยยึดถือว่าผู้ศึกษาวิชาสังคมวิทยานั้น มักจะผ่านการศึกษาวิชาสังคมวิทยาเบื้องต้นมาแล้วเป็นอย่างดี ในที่นี้จึงไม่จำเป็นต้องนำมากล่าวถึงอีกอันจะสิ้นเปลืองไปโดยใช่ เหตุหากนักศึกษาผู้ประสงค์จะรู้จะเข้าใจเรื่องสังคม ทั้งศึกษาทบทวนได้จากวิชา สังคมวิทยาเบื้องต้นเอาเอง สำหรับที่นี้จะกล่าวถึงโดยสังเขป พอให้เข้าใจว่า สังคมคืออะไร มีขอบเขตอย่างไร มีลักษณะและการจัดประเภทตลอดจนวิวัฒนาการของสังคมเป็นไปอย่างไร อย่างน้อยจะทำให้ผู้ศึกษาพอจะรู้เรื่องได้บ้าง โดยไม่จำเป็นต้องรู้เรื่องของสังคมวิทยาทุกอย่าง เพียงแต่รู้เรื่องและเข้าใจขอบข่าย และเนื้อหาของสังคมพอสังเขปก็น่าจะเพียงพอแล้ว

ในการศึกษากระบวนการวิชาสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นไทย (AN ๔๕๙) นี้ ผู้ศึกษาจำเป็นต้องรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกัน การแสดงออกทางพฤติกรรมของสังคมในรูปแบบต่างๆ อันถือว่าเป็นพฤติกรรมของสังคมที่ยอมรับว่าเป็นวัฒนธรรมซึ่งเป็นรูปแบบของการแสดงออกในลักษณะต่างๆ ของสมาชิกสังคมตามสภาพแวดล้อมและสิ่งเร้าต่างๆ ดังนั้นการศึกษาระบบวิชา AN ๔๕๙ จึงเป็นเรื่องของการศึกษาที่มุ่งเนื้อหาเฉพาะทางไม่ทั่วไปเช่นบางศาสตร์บางวิชา ของผู้ศึกษาได้โปรดเข้าใจตามนี้ด้วย

๒. เหตุที่มนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคม

การที่มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคมนั้นถือว่าเป็นความจำเป็นของมนุษย์เป็นอย่างมาก ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างต่าง ๆ กัน เช่น

๒.๑ มีระยะแห่งการเป็นทารกนาน (Prolonged period of human infancy) (Green, A.W., 1964,p.391) คือ มนุษย์ตั้งแต่เกิดมาเป็นทารกไม่สามารถช่วยตัวเองได้ในระยะเริ่มต้นชีวิตหรือแรกเกิด นั่นคือมนุษย์ต้องสร้างพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ ต้องสร้างสมประกอบารณที่เกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งผิดกับสัตว์ประเภทอื่นที่เกิดมาแล้ว ไม่นานก็สามารถช่วยตัวเองได้ เพราะสัตว์อาศัยสัญชาตญาณ แต่มนุษย์มิได้เป็นเช่นนั้น จึงจำเป็นต้องได้รับการทะนุถนอมเลี้ยงดูฟูมฟักสักระยะหนึ่งจากผู้ให้กำเนิด หรือญาติพี่น้อง การที่มนุษย์มีระยะเวลาการเป็นทารกนานนี้เอง จึงทำให้เกิดความจำเป็นที่มนุษย์ต้องใช้ชีวิตร่วมกัน ทำให้มนุษย์ในสังคมมีความสัมพันธ์ในรูปของครอบครัว การมีเครือญาติ วงศ์วาน เพื่อนบ้าน ตลอดจนจนขยายความสัมพันธ์กับคนอื่นๆ ที่อยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน โดยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดังกล่าวแล้ว รวมถึงเข้าไปมีความสัมพันธ์กับสังคมในด้านสถาบันต่าง ๆ เป็นต้น

๒.๒ ความสามารถด้านสมอง ตามปกติมนุษย์เรานั้นจะมีสมองประมาณ ๑,๓๕๐ - ๑,๔๐๐ ลูกบาศก์เซนติเมตร ซึ่งเมื่อเทียบขนาดกับร่างกายแล้วจะมีปริมาตรมากและมีความซับซ้อนมาก การเช่นนี้จึงทำให้มนุษย์สามารถคิดค้นอุปกรณ์และสิ่งของเครื่องใช้ และยังสามารถควบคุมธรรมชาติได้ ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการดำรงชีพและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อน อันการต่าง ๆ เหล่านี้ มนุษย์ไม่สามารถที่จะดำเนินการตามลำพังคนเดียวให้เกิดประสิทธิผลตามต้องการได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยความสามัคคีและร่วมมือจากคนอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมคุ้นเคยกัน โดยจัดการให้เป็นไปในรูปแบบต่าง ๆ เช่น มีการแบ่งงานกันทำกับคนอื่น ๆ ตามหน้าที่และตามความสามารถที่แต่ละคนมีอยู่ การเสาะแสวงหาอาหาร การรู้จักทำการเพาะปลูก การสร้างที่อยู่อาศัย การรู้จักหาเครื่องนุ่งห่มมาใช้ ตลอดจนสามารถบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บยามเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งการได้ต่าง ๆ เหล่านี้ จัดเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการที่มนุษย์จำเป็นต้องอยู่รวมกันเป็นสังคม ต้องคอยช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามควรแก่กรณี

๒.๓ มีความสามารถสร้างวัฒนธรรมต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นรูปแบบทางพฤติกรรมสนองประโยชน์ตามความต้องการในสังคมของตน ๆ ตามปัจจัยเครื่องอาศัยที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ โดยมากมักปรากฏในรูปของการสร้างที่อยู่อาศัย แบบแผนในการดำรงชีพ การประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ การสร้างสื่อด้านการติดต่อต่าง ๆ ขึ้นมา อันรวมไปถึงการรู้จักติดต่อสื่อสารกับ

สังคมอื่น ๆ การมีคติความเชื่อทางศาสนาอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ การรู้จักปลูกฝังค่านิยมให้กับสังคมเพื่อให้ยอมรับการกระทำต่าง ๆ เป็นต้น การที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกัน รู้จักถ่ายทอดทางวัฒนธรรมบางสิ่งบางอย่างให้แก่กันและกัน เพื่อใช้เป็นเครื่องกำกับและควบคุมพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคม ให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมนั้นๆ เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมขึ้นและเมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมแล้ว ก็มีการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความคิดสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาสนองความต้องการของสังคม ตลอดจนการสร้างรูปแบบความเป็นอยู่ มีสัญลักษณ์อันสามารถก่อให้เกิดความเข้าใจกันได้ในรูปแบบของวัฒนธรรม อันถือว่าเป็นตัวการสำคัญในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์

๓. ลักษณะทั่วไปของสังคม (Characteristics of Society)

ในการศึกษาสังคม เราอาจต้องทำความเข้าใจสิ่งทีถือถือว่าเป็นองค์ประกอบของสังคมว่าเป็นอย่างไร มีความเป็นมาอย่างไร และในขณะเดียวกัน เราอาจต้องทำความเข้าใจถึงสภาพความเป็นสังคมอีกด้วยว่าสังคมนั้นมีคุณสมบัติอย่างไร มีอะไรเป็นองค์ประกอบ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เราเรียกว่า "ลักษณะ" ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบที่จะสามารถทำให้เราเห็นความเป็นสังคมเด่นชัดยิ่งขึ้น ดังนั้นในการศึกษาสังคมจึงควรต้องศึกษาลักษณะของมันเสียก่อน อันจะช่วยให้การศึกษาสังคมดีขึ้นง่ายขึ้น เพราะทำให้เห็นโครงสร้างที่เป็นตัวประกอบของสังคมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ลักษณะของสังคมนั้น มีผู้ให้ความเห็นไว้ต่าง ๆ กัน ซึ่งมีปรากฏในที่ต่าง ๆ ที่นักวิชาการแต่ละท่านได้กล่าวถึง และขอรวบรวมนำมากล่าว ณ ที่นี้พอ เป็นแนวในการศึกษาของผู้สนใจสืบไป

๓.๑ จากทัศนะของนักวิชาการต่าง ๆ ที่ปรากฏในเอกสารหลายแห่งได้กล่าวถึง ลักษณะเฉพาะทางของสังคมไว้ ดังนี้

๓.๑.๑ สังคม มีความเป็นนามธรรม (Abstractness of Society) คำว่า สังคมนั้น ส่วนใหญ่มักหมายถึงระบบความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน ระหว่างคนที่เป็นสมาชิก ซึ่งความสัมพันธ์ที่มีต่อกันนั้นเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถจะมองเห็นได้เนื่องจากมีความเป็นนามธรรมไม่มีตัวมีตน ดังกล่าวแล้ว ดังนั้นการที่สังคมมีลักษณะเป็นนามธรรม เนื่องจากการย้ำที่ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกัน นอกจากนี้ยังย้ำถึงการกระทำระหว่างกันและกันอีกด้วย Reuter ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับสังคมไว้ว่า "สังคมนั้นมีความเป็นไปเหมือนกับชีวิตของคน ซึ่งชีวิตของคนนั้นไม่ใช่สิ่งของ แต่เป็นกระบวนการดำรงชีพหรือความเป็นอยู่ ดังนั้นสังคมจึงไม่จัดเป็นสิ่งของ แต่เป็นกระบวนการรวมกลุ่มกันของคน" เมื่อเป็นเช่นนี้ ถึงแม้ว่าเราจะยอมรับกันโดยทั่วไปว่า สังคมจะเป็นสภาพที่มีอยู่จริงก็ตาม แต่ก็เป็นไปตามเนื้อหา อันอาจหมายถึงสภาพหรือเงื่อนไขแห่งความสัมพันธ์กัน เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า "สังคมมีความเป็นนามธรรม"

๓.๑.๒ สมาชิกสังคมต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Interdependence in Society) ในสังคมแต่ละสังคม สมาชิกสังคมแต่ละคนต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน นั่นคือสมาชิกสังคมแต่ละคนในอาจจะอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ ดังนั้นสมาชิกสังคมทุกคนจึงต่างผูกพันอยู่กับสมาชิกสังคมคนอื่น ๆ ซึ่งในเรื่องนี้ MacIver ได้กล่าวไว้ว่า "เรื่องราวของมนุษย์นั้น มีความเป็นไปตามวิวัฒนาการ และมีารรวมกันก็ เป็นไปในทิศทางที่เป็นเอกภาพ ซึ่งทำให้แต่ละคนต้องทำหน้าที่ย่าง ๆ กัน อันเป็นเหตุทำให้แต่ละคนต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้นโดยต่างมีความสัมพันธ์กัน และต่างถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน"

๓.๑.๓ สังคมอาจมีทั้งความเหมือนกันและต่างกัน (Society involves likeness and difference) นั่นคือสมาชิกทุกคนในสังคม จะมีลักษณะและการแสดงออกทางพฤติกรรมบางอย่างทั้งที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ตามกรณี จากปัจจัยต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากปัจจัยแวดล้อม เพราะปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ จะไม่เป็นอย่างเดียวกัน เนื่องจากสมาชิกเหล่านั้น เมื่อว่าโดยพื้นฐานต่าง ๆ แล้ว จะมีความเหมือนกันและแตกต่างกันขึ้น ซึ่ง MacIver ได้กล่าวไว้ว่า "ความเหมือนกันและแตกต่างกันนั้น แม้จะเป็นสิ่งตรงกันข้ามตามหลักตรรกก็ตาม แต่ในแง่ของสังคมวิทยาและจิตวิทยา จะมีความแตกต่างกันมาก ทั้งนี้เนื่องจากความปรากฏชัดด้าน

วัตถุประสงค์ของแต่ละคน ดังนั้นการทำความเข้าใจกันของแต่ละคนจึงขึ้นอยู่กับความเข้าใจ ด้านความสัมพันธ์ของมันเองกับคนอื่น"

๓.๑.๔ สังคมนั้นจะมีทั้งความร่วมมือและความขัดแย้ง (Society involves both cooperation and conflict) นั่นคือ สังคม เมื่อก้าวถึงโดยส่วนรวมแล้วไม่ได้เป็นการให้ทั้งความร่วมมือทั้งความขัดแย้ง แต่อาจทำให้มองเห็นอะไรบางอย่างในสังคมคล้ายพฤติกรรมของมนุษย์และอาจก่อให้เกิดปัญหาที่เป็นผลสืบเนื่องระหว่างความสัมพันธ์กับการปรับตัวเข้าหากันของคน ซึ่งในเรื่องนี้ Gisbert ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า "ความร่วมมือกันนั้น เป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานที่สุดของการมีชีวิตร่วมกันในสังคมของคน นอกจากสิ่งที่สังคมจะให้ได้ไม่อาจเป็นไปได้" ส่วนเรื่องความขัดแย้ง ถือเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับความร่วมมือ ซึ่งส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นเมื่อมีความสนใจเฉพาะเรื่องที่ไม่ตรงกันแต่กระบวนการขัดแย้งกันนั้นมักเป็นเรื่องที่มีปรากฏสังคมเสมอเนื่องจากทุกสิ่งทุกอย่างจะเข้ามาสู่วิถีชีวิตของมนุษย์ เราได้ก็โดยการดิ้นรนของมนุษย์เอง

๓.๒ Harry M. Johnson นักสังคมวิทยาผู้มีชื่อเสียงท่านหนึ่งได้กล่าวถึง ลักษณะของสังคมไว้ว่า สังคมนั้นโดยใจความแล้วถือว่าเป็นสิ่งสำคัญทางสังคมวิทยามากซึ่งเราจะต้องติดตามศึกษากันอย่างจริงจังและใกล้ชิดเพื่อหาลักษณะที่แน่นอนซึ่งเราจะต้องวิเคราะห์ถกเถียงกันอย่างย่อๆ ตามหัวข้อต่อไปนี้

๓.๒.๑ สังคมนั้นมีอาณาเขตที่แน่นอน (Definite territory) สังคมจัดเป็นกลุ่มที่มีอาณาเขตเฉพาะกลุ่มหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นสังคมของกลุ่มคนประเภทใด แม้กลุ่มคนเหล่านั้นไม่อยู่กับที่บางสังคมส่วนมากจะมีการเคลื่อนย้ายไปมาภายในอาณาเขตที่กว้างขวางใหญ่โตมากกว่าที่ พวกตนได้ครอบครองอยู่บางครั้งในชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่ก็ต้องยอมรับว่าบริเวณทั้งหมดเป็นชุมชนของพวกตน ดังนั้นจึงมีกลุ่มที่มีอาณาเขตภายในสังคมต่าง ๆ เช่น เผ่าพันธุ์ เพื่อนบ้าน หน่วยทางการเมือง เช่น เมืองใหญ่และเมืองเล็ก เป็นต้น

๓.๒.๒ มีการสืบพันธุ์ (Sexual reproduction) บรรดาสมาชิกของสังคมนั้นเมื่อได้รับการยอมรับให้เข้าเป็นสมาชิกของสังคมโดย ส่วนใหญ่แล้วมักจะมีการสืบพันธุ์ภายในกลุ่ม

ของตนเองแต่ยังมีสังคมหลายประเภทที่ยอมรับการเข้าเป็นสมาชิกโดยการรับคนนอกเข้ามาเป็นคนของตนจะโดยการเอามาเป็นทาส การมีชัยชนะหรือการอพยพที่ดี เป็นต้น ก็ตาม แต่ถึงกระนั้นการสืบพันธุ์ภายในกลุ่มของตนเอง ก็ยังเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นแหล่งกำเนิดเบื้องต้นของสมาชิกใหม่ ดังนั้นกลุ่มหลาย ๆ กลุ่มนอกจากสังคม ก็ยังคงใช้การสร้างสมาชิกใหม่ ภายในกลุ่มของตนเอง แต่กลุ่มอื่น ๆ นอกจากนี้มักถูกก็ตักกันจากชั้นชนของสังคม โดยลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายประการ

๓.๒.๓ การมีส่วนร่วมวัฒนธรรมเดียวกัน (Comprehensive culture) คำว่า "Culture" ที่บรรดานักสังคมวิทยานำมาใช้กันนั้นตามที่นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษคือ Edward Tylor ซึ่งเป็นผู้บัญญัติขึ้นมาใช้ Tylor ให้ทัศนะว่า สังคมนั้น "เป็นมวลรวมของทุกสิ่งซึ่งรวมถึงความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณีและความสามารถต่าง ๆ โดยแสดงความประสงค์ไว้ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้น เนื่องจากวัฒนธรรมมีความหมายกว้าง และถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวางวัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องวัดความเป็นไปต่าง ๆ ของสังคมได้เป็นอย่างดี มนุษย์เรานั้นแตกต่างจากสัตว์ก็ตรงที่มีวัฒนธรรมนี้แหละ ฉะนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมมนุษย์

๓.๒.๔ มีความเป็นอิสระ (Independence) ลักษณะที่สำคัญของสังคมอีกประการหนึ่งก็คือ มีความเป็นอิสระไม่ขึ้นกับใคร แม้จะเป็นสังคมกลุ่มย่อยที่อาศัยอยู่ในกลุ่มใหญ่ก็ตามอย่างน้อยแต่ละกลุ่มจะรักษาอิสรภาพของตนเองไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านพฤติกรรมทางสังคมที่เกี่ยวกับความเป็นไปของชีวิตจะมีการดำเนินไปตามอิสระเสรีภาพในขอบเขตของสังคมหรือกลุ่ม (Johnson, Harry M.; ๑๙๖๔, p.๙-๑๒)

๓.๓ Lenski ได้กล่าวถึงลักษณะของสังคมและวัฒนธรรม โดยย้ำที่ปัจเจกบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคมที่ต่างได้รับการตอบสนองจากการกระทำระหว่างกันและกัน ซึ่งหากจะกล่าวโดยย่อพอสรุปได้ว่าลักษณะต่าง ๆ ทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละคนในสังคมนั้น จะเกิดขึ้นมาตอบสนองการกระทำต่าง ๆ ระหว่างกันและกันของประชากรของสังคมนั้นเอง ตามสภาพแวดล้อมและการตอบสนองต่ออิทธิพลที่รวมตัวกันเข้าของ :

๓.๓.๑ ตัวพันธุกรรมเอง

- ๓.๓.๒ พันธุกรรมทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ
- ๓.๓.๓ ลักษณะต่าง ๆ ด้านสิ่งแวดล้อมทางชีวฟิสิกส์และ
- ๓.๓.๔ ลักษณะต่าง ๆ ของสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของมัน
- (Lenski, Gerhard; and Jean Lenski, ๑๙๘๗, p.๕๗-๕๘)

ทั้งนี้โดย Lenski ได้ให้ความสำคัญทางด้านอิทธิพลที่สามารถทำให้เกิด การกระทำ ระหว่างกันและกันของประชากรสังคม ตามสภาพแวดล้อมและการตอบสนองจนสามารถทำให้มีการรวมตัวกันเข้าเป็นสังคม และทำให้เกิดตัวแปรที่สามารถขยายกว้างขวางออกไปใน ๒ รูปแบบด้วยกัน คือ พันธุกรรมที่เป็นตัวของมันเอง และที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประจำสังคมนั้น ๆ กับลักษณะต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางชีวฟิสิกส์อันหมายถึงสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตและ ลักษณะต่าง ๆ ของสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของมันเอง อันเป็น ลักษณะของพฤติกรรมที่มีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่งโดยแสดงออกถึงความสัมพันธ์ ระหว่างพันธุกรรมกับสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในลักษณะต่าง ๆ นั่นคือตัวพันธุกรรม เมื่อมีการ แสดงออกก็เป็นพฤติกรรมที่ปรากฏตามสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ในขณะนั้น ดังนั้น พันธุกรรม จึงเป็นตัวการสำคัญของการแสดงออกทางพฤติกรรมที่ถือว่าเป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ

๕. การจัดประเภทตามองค์การทางสังคม (Classification According to Social Organization)

สังคมเป็นการรวมกันของคนจำนวนหนึ่ง ซึ่งมักจะมีการรวมกันในลักษณะที่มีความสัมพันธ์อันสามารถจะเห็นได้เด่นชัดก็คือการรวมกันโดยมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด และการรวมกันโดยมีความสัมพันธ์ที่ห่างเหินหรือไม่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกัน ซึ่งแต่ละประเภทต่างมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของมันอันแตกต่างกันออกไปตามประเภทของความสัมพันธ์

ในการกำหนดสภาพสังคมโดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ของสมาชิกแต่ละคน ซึ่งมีทั้งที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกัน ทั้งที่ไม่สนิทสนม ห่างเหินกัน ซึ่งแต่ละประเภทต่างมี

ลักษณะล้วนสามารถจัดเป็นสังคมได้ทั้งสิ้น โดยจะขอนำมากล่าวถึง โดยลำดับตามที่นักสังคมวิทยาชาวเยอรมันชื่อเฟอร์ดินานด์ เทนนิส (Ferdinand Tonnies) นำมาใช้ อธิบายลักษณะสังคม ๒ แบบ คือ แบบที่เรียกว่า เกไมน์ชาฟต์ (gemeinschaft) และเกเซลส์ชาฟต์ (Gesellschaft) ทั้ง ๒ คำนี้ เป็นคำ ภาษาเยอรมัน มีคำอธิบายซึ่งจะขอนำมากล่าวถึงโดยลักษณะแต่เพียงโดยย่อ ดังนี้

๔.๑. เกไมน์ชาฟต์ (Gemeinschaft) แปลว่า ชุมชน (community) หมายถึงลักษณะสังคม ซึ่งเน้นความสำคัญในแง่ที่สมาชิกในสังคมมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมเป็นกันเอง เน้นความเคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณีและค่านิยมของชุมชนตลอดจนถือความสำคัญในระบบเครือญาติแบบแผนของลักษณะสังคมดังกล่าว มีความคล้ายคลึงกับสังคมชนบทหรือสังคมเกษตรกรรม (พลร., ๒๕๒๔, น. ๑๕๙) เป็นสังคมที่สมาชิกต่างมีความผูกพันอยู่กับขนบธรรมเนียมประเพณีและมักอยู่กันเป็นกลุ่ม สังคมเกไมน์ชาฟต์นี้ มีลักษณะเด่น ๆ ที่พอจะนำมากล่าวถึงดังนี้

๔.๑.๑ มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มขนาดเล็ก ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มญาติหรือเพื่อนสนิท

๔.๑.๒ ในหมู่สมาชิกเองมักไม่มีการแบ่งงานกันทำหรือการมีความชำนาญเฉพาะทางด้านบทบาทน้อยมาก

๔.๑.๓ มักถือว่าครอบครัวเป็นหน่วยรวมหรือศูนย์รวมของสังคม ซึ่งในเรื่องนี้ ถือว่าองค์การทางสังคมทุกแห่งต่างมีความสำคัญพอ ๆ กัน ถ้ามีกลุ่มที่ใหญ่กว่าครอบครัว ก็หมายความว่าได้ผนวกรวมเอากลุ่มเครือญาติเพื่อเกื้อหนุนและเผ่าพันธุ์เข้าไปด้วย

๔.๑.๔ ความผูกพันทางสังคมส่วนใหญ่มักจะเป็นไปตามธรรมชาติ โดยมีลักษณะมั่นคงถาวรยั่งยืนและมักจะมีลักษณะเป็นส่วนตัว และขึ้นอยู่กับอารมณ์คือ ความพอใจหรือไม่พอใจของสมาชิก ไม่ยึดกฎเกณฑ์

๔.๑.๕ กระสวนทางพฤติกรรมต่าง ๆ มักจะถูกควบคุมจากจารีตและประเพณี และมักจะยึดเอาพฤติกรรมไว้เป็นส่วนเฉพาะและมีกำหนดไว้ชัด

๔.๑.๖ สมาชิกมักไม่ค่อยจะมีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นกับกลุ่มอื่น ๆ เหมือนมีความสัมพันธ์กับครอบครัว เพื่อเกาเหล่ากอและเผ่าพันธุ์ สังคมจะมีลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมักแสดงออกเหมือนหน่วยสังคมนรวมหน่วยหนึ่ง (Perry, John & Erna, 1973,p.70)

จากที่กล่าวมาแต่ต้น จะเห็นได้ว่าสังคมในรูปของ Gemeinschaft จะเป็นสังคมที่ย้ำถึงความสัมพันธ์ของสมาชิกที่มีความสนิทสนมเป็นกันเองเป็น ความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันที่เป็นไปตามธรรมชาติและความสัมพันธ์กันนั้น จะมีลักษณะเป็นกลุ่มปฐมภูมิ คือไม่ค่อยคำนึงถึงหรือยึดถือกฎเกณฑ์ของกลุ่มมากนัก ความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มสังคมตามลักษณะของ Gemeinschaft จึงเป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเป็นกันเองระหว่างสมาชิกและไปตามธรรมชาติดังกล่าวแล้ว

๔.๒.เกเซลส์ชาฟต์ (Gesellschaft) หมายถึงสังคมเป็นแบบชนิดของสังคมแบบหนึ่งซึ่งความสัมพันธ์เชิง τυติยภูมิปรากฏอย่างเด่นชัด กล่าวคือลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแบบทางการ เป็นไปตามสัญญาตรงไปตรงมาจับใจ และเน้นความชำนาญพิเศษ เกเซลส์ชาฟต์ เป็นลักษณะของสังคมเมืองที่ทันสมัย โดยเฉพาะในบริเวณที่เป็นนครใหญ่ (พลธ., 2524, น.160) เป็นสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่หรือสังคมที่เป็นทางการหรือสถาบันการติดต่อสัมพันธ์กันต่าง ๆ มักขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์และกติกาสังคมเกเซลส์ชาฟต์ มักแสดงลักษณะเกือบตรงข้ามกับสังคมเกไมนชาฟต์นั้นคือ

๔.๒.๑ ปกติจะมีการรวมตัวกันเป็นสังคมขนาดใหญ่

๔.๒.๒ มีระบบการแบ่งงานกันทำหรือแต่ละคนต่างมีความแตกต่างกันด้านบทบาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชี่ยวชาญหรือชำนาญเฉพาะทาง อันเป็นทักษะเฉพาะตัว

๔.๒.๓ สถานะทางครอบครัว โดยที่เป็นหน่วยงานสังคมที่มีความสำคัญ มักจะมีความสัมพันธ์ที่เดือนฉางและความสนิทสนมมักจะจืดจางและเสื่อมคลายความสัมพันธ์ที่มีอยู่ต่อกัน โดยสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมและกลุ่มอาชีพ การเมืองและสังคม กลุ่มเครือญาติอื่น ๆ ก็มักจะสูญเสีย ความสำคัญลงไปด้วยเหมือนกัน

๔.๒.๔ ความสัมพันธ์ทางสังคมจะมีธรรมชาติที่สอง คือ ดำรงอยู่ชั่วคราวไม่ระบุตัวบุคคลแน่ชัดลงไปและไม่ได้ขึ้นอยู่กับอารมณ์แต่ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์

๔.๒.๕ กฎต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและมีใช้ทางการ มักเป็นไปตามกระสวนของพฤติกรรม โดยที่ความมุ่งหวังทางพฤติกรรมนั้นยังไม่เด่นชัดและมักกำหนดไม่แน่นอน

๔.๒.๖ เนื่องจากสังคมมีลักษณะที่แตกต่างกัน มีความหลากหลายหลายด้านต่าง ๆ และมีหลายกลุ่ม ความเป็นเอกภาพของสังคมจึงลดน้อยลง (Ibid, p.๗๐)

เนื่องจากสังคมที่มีลักษณะเป็น Gesellschaft จะเป็นสังคมที่ยึดติดอยู่กับกฎเกณฑ์ มีระเบียบกติกามาก ลักษณะของกลุ่มจึงมีความเป็นสถาบัน เมื่อเป็นเช่นนี้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และการรวมกลุ่มกันจึงมีความเป็นกลุ่ม τυதியุมิ ทั้งนี้เนื่องจากการรวมกลุ่มและความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ของสมาชิกส่วนใหญ่จะสืบเนื่องมาจากการรวมกันทางอนุวัฒนธรรม นั่นคือสมาชิกมักจะมาจากแหล่งอนุวัฒนธรรมที่แตกต่างกันและมักจะปรากฏในสังคมเมืองหรือสังคมอุตสาหกรรม เพราะการไหลป่าทางประชากรเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่างเช่น การประกอบอาชีพการงานทำ เป็นต้น ดังนั้นสมาชิกกลุ่มประเภทนี้จึงไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กันสนิทแนบแน่น เช่น Gemeinschaft ดังกล่าวข้างต้น

๕. วิวัฒนาการของสังคมมนุษย์

มีคำนิยามเกี่ยวกับสังคมอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปก็คือว่า "สังคมนั้นมักจะเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นการรวมกันเป็นกลุ่มก้อนของบรรดาปัจเจกบุคคลเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างใหญ่ ซึ่งแต่ละคนของปัจเจกบุคคลเหล่านั้นต่างมีการกระทำต่อกันและกันเป็นปกติ เป็นไปติดต่อกันตามพื้น

ฐาน และตามกระสวนต่าง ๆ ทางพฤติกรรม ตามที่สมาชิกทุกคนมากบ้างน้อยบ้าง ต่างตกลงกันไว้" การนิยามสังคมตามลักษณะนี้ก็คงจะเหมือนกับบรรดานิยามต่าง ๆ ทั้งหมดของกลุ่ม เพราะหมายถึงการรวมกันเป็นกลุ่มก้อน และมีการกระทำต่อกันและกัน เมื่อเป็นเช่นนั้น นิยามของสังคมจึงย้ำถึงความสัมพันธ์ทางสังคม หรือการกระทำต่อกันและกันของสมาชิกกลุ่ม มากกว่าเฉพาะตัวของบรรดาปัจเจกบุคคล(Perry, John & Erna, ๒๕๗๘, p.๖๗) เพราะนั้น แสดงให้เห็นการแสดงออกของสมาชิกแต่ละคนของสังคมนั้น ๆ ต่างมีการแสดงออกในลักษณะและอาการอย่างไร อันเป็นเครื่องบ่งบอกให้รู้ถึง ความสัมพันธ์ที่แต่ละคนต่างมีอยู่ต่อกัน

ตามปกติสังคมนั้นจะเน้นความสัมพันธ์ที่แต่ละคนมีอยู่ต่อกัน ความแตกต่างขั้นพื้นฐานที่สำคัญ ๆ ของสังคมก็อยู่ภายในสังคมเอง โดยสมาชิกสังคมนั้นมักอยู่ด้วยกันเป็นประจำมากกว่าการจัดองค์กรที่กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์เฉพาะทางหรือวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ บรรดากลุ่มทั้งหมดนั้นเอง ส่วนสังคมนั้นจะมีขีดขั้นความพึงพอใจตัวเองสูงมาก หรือขีดขั้นที่จะคิดพึ่งพาอาศัยกลุ่มอื่น ๆ มีน้อยมาก ดังนั้นความพึงพอใจตนเองจึงขึ้นอยู่กับเทคนิคบางประการที่สังคมเป็นผู้กำหนดขึ้นมา เพื่อให้ดำรงอยู่หรือก่อผลด้านแหล่งกำเนิดต่าง ๆ และยิ่งกว่านั้น ยังสามารถทำให้ความต้องการของสมาชิกบรรลุวัตถุประสงค์ด้วย (Ibid., p.๖๗-๖๘) ดังนั้นสังคมจึงเป็นที่ยอมรับและรับรู้กันว่าเป็นเครือข่ายของความสัมพันธ์ทางสังคมที่สัมพันธ์กันภายใน ซึ่งมีอยู่ภายในขอบเขตต่าง ๆ ของระบบสังคมที่ยอมรับกันว่าเป็นใหญ่ที่สุดในอดีตระบบสังคมที่ว่าใหญ่ที่สุด มักจะได้แก่เผ่าพันธุ์ เชื้อสาย หรือพวต่าง ๆ ก็คือ ครอบครัวนั่นเอง ในปัจจุบันนี้ ระบบสังคมที่ถือว่าใหญ่ที่สุดก็คือรัฐที่มีระบบการเมืองระดับชาติ ในรัฐที่มีระบบการเมืองระดับชาตินี้ บรรดาปัจเจกบุคคลมักจะรวมกลุ่มกันและมีความสัมพันธ์ต่อกันใกล้ชิด เช่น ครอบครัว กลุ่ม เผ่าพันธุ์และเชื้อชาติ พรรคการเมือง ชนชั้นทางสังคม เป็นต้น (Ibid., p.๖๘)

หากกล่าวเพิ่มเติมจะเห็นว่า สังคมทุกสังคมจะรวมกันในรูปแบบของกลุ่มและ สถานะต่าง ๆ ที่เป็นตัวแทน ซึ่งมีอำนาจการตัดสินใจและก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ ในที่สุดแต่ละสังคมก็อาจเรียกร้องว่าสมาชิกของสังคมควรจะต้องมีความรู้สึกจงรักภักดีต่อกลุ่มของตนมากกว่ากลุ่มอื่น ซึ่งความจริงรักภักดีนั้นอาจจะเป็นได้บางส่วน เนื่องจากบรรดาสมาชิกต่างร่วมใช้

ภาษา และวัฒนธรรมของตนร่วมกัน แม้แต่จำนวนของกลุ่มต่าง ๆ ภายในสังคมใหญ่ต่างก็มีวัฒนธรรมและภาษา ซึ่งต่างให้ความสำคัญแตกต่างกัน (ibid., p.๖๘) ตามความผูกพันที่แต่ละคนมีอยู่กับสังคมหรือกลุ่มนั้น ๆ ดังนั้นการที่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน จึงมีความจำเป็นต้องยึดความผูกพันที่มีอยู่กับกลุ่มโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษา และวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว

ความเป็นไปของสังคมตามวิวัฒนาการ

ในการศึกษาวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์เราอาจจัดลำดับแห่งวิวัฒนาการออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ตามแนวทางที่ไม่อาจกำหนดแน่นอนตายตัวลงไปได้ ถึงอย่างไรก็ดีด้วยวัตถุประสงค์ที่ได้วิเคราะห์กันไว้ จะเห็นว่าสังคมนั้นโดยทั่ว ๆ ไป มักจะจำแนกออกไปตามแบบแห่งการดำรงชีพ หรือ สภาพความเป็นอยู่ อันเป็นหลักฐานของมนุษย์เอง ทั้งนี้รวมถึงกระสวนต่าง ๆ ขึ้นพื้นฐานเกี่ยวกับองค์การทางสังคมอีกด้วย

Gerhard Lenski ซึ่งเป็นนักสังคมวิทยาผู้มีชื่อเสียงมากผู้หนึ่ง ได้ชี้ให้เห็นความแตกต่างกันของสังคมหลายรูปแบบตามปัจจัยของการดำรงชีวิต ซึ่งเน้นการดำเนินชีวิตทางด้านเศรษฐกิจของสังคมอันเป็นวิถีทางที่กำหนดไว้สำหรับสมาชิกสังคมในด้านการแสวงหาปัจจัยเครื่องอาศัยของมนุษย์อันเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น อันเกิดจากการรู้จักคิดค้นตามภูมิปัญญาของตน ๆ อันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม โดยจะขอนำมากล่าวถึงสังคมแต่ละประเภท พอเป็นแนวในการศึกษาและทำความเข้าใจต่อไป

๕.๑. สังคมล่าสัตว์และสังคมเก็บผักผลหมากรากไม้ (Hunting Society/Gathering Society) เป็นระบบสังคมที่มีมาแต่สมัยดึกดำบรรพ์ ราว ๔,๐๐๐ -๗,๐๐๐ ปี ก่อนคริสตกาลฯ ส่วนใหญ่จะมีองค์ประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

๕.๑.๑ เป็นระบบสังคมที่มีความเป็นอยู่ตามธรรมชาติและสภาพแวดล้อมในขณะนั้น และยังไม่มีความยุ่งยากสลับซับซ้อนมากนัก

๕.๑.๒ ส่วนใหญ่จะมีสมาชิกไม่มาก ราวกลุ่มละ ๒ - ๔ คน อยู่รวมกันเป็น กลุ่มก้อน
หมู่เหล่า ตามความผูกพันทางครอบครัวเผ่าพันธุ์และสายโลหิต

๕.๑.๓ มักมีชีวิตผูกพันอยู่กับธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เช่น อยู่ตามถ้ำ โพงงไม้
หรือตามสมุทมนุ่มไม้

๕.๑.๔ การประกอบอาชีพส่วนใหญ่มักเป็นการล่าสัตว์และเก็บผลไม้ การขุดหัวเผือก
หัวมัน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดและการยังชีพของพวกตนเอง

๕.๑.๕ ลักษณะสังคมจะมีขนาดเล็กสมาชิกสังคมส่วนใหญ่จะมีชีวิตเร่ร่อนอยู่กันอย่าง
กระจัดกระจายไม่เป็นที่เป็นทาง และมักเป็นอยู่กับธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่

๕.๑.๖ การแสวงหาอาหารส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักวิธีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในชีวิตประจำ
วัน

๕.๑.๗ สังคมประเภทนี้เกือบจะไม่มีใครแบ่งงานกันทำเลย หรือไม่มีใครมีความเชี่ยวชาญ
เฉพาะทางอย่างใดอย่างหนึ่งบางสาขาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

๕.๑.๘ สมาชิกส่วนใหญ่มักมีความผูกพันกับเครือญาติอย่างเหนียวแน่นและอยู่ใน
อัตราสูง

๕.๑.๙ สังคมลักษณะนี้ปัจจุบันยังมีหลงเหลืออยู่เพียงนิดหน่อยเท่านั้นเช่นสังคม
ของคนที่อยู่อาศัยตามสมุทมนุ่มไม้ของแอฟริกาใต้ สังคมของชนเผ่าเอสกีโมบางเผ่าและสังคม
ยุคหินเก่าที่มีการค้นพบในประเทศบราซิลและในฟิลิปปินส์

๕.๒ สังคมพืชสวนหรือสังคมพืชผักสวนครัว (Horticultural Society) จะประกอบด้วย
ลักษณะดังนี้

๕.๒.๑ เป็นสังคมอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นมาโลก ซึ่งพัฒนาขึ้นมาหลังจากที่ได้มีการ
วิวัฒนาการและการค้นพบ วิธีการเพาะปลูกพืชไร่แล้ว

๕.๒.๒ ในสังคมพืชผักสวนครัวนี้ได้มีการเพาะปลูกและได้ก่อความเจริญงอกงามของ
พืชจำพวกเมล็ด เช่น ข้าวฟ่าง ข้าว และพืชไร่เมล็ดนานาประเภทอันเป็นปัจจัยหลักด้านความ
สะดวกสบายมากกว่า

๕.๒.๓ โดยที่การล่าสัตว์ก็ดี การเก็บผลผักผลไม้ ได้ถือว่าเป็นภาระหน้าที่เสริมใน
โอกาสต่อมา

๕.๒.๔ ในสังคมประเภทนี้ได้มีการผลิตสิ่งประดิษฐ์พื้นบ้านบางอย่างขึ้นมาใช้สนอง
ความต้องการมากกว่าการล่าสัตว์และการเก็บผักผลไม้ที่มีอยู่ในสังคมดั้งเดิมแต่ติดำบรรพ์
ดังกรณีตัวอย่าง ได้มีการเพาะปลูกพืชผักสวนครัว ได้รู้จักทำถัวยหิน ชามเคลือบหุงต้มอาหาร
ตลอดจนการปั้นหม้อ

๕.๒.๕ อาคารที่อยู่อาศัยต่าง ๆ ก็ได้ถูกสร้างขึ้นมาจากอิฐดินเผา และมีความคงทน
ถาวรพออย่างน้อยอยู่ได้สองชั่วอายุคน

๕.๒.๖ ยิ่งกว่านั้นสังคมพืชผักสวนครัวยังประกอบด้วยชุมชนใหญ่ตั้งเป็นหลักแหล่งมั่นคง
เจตียวฉลาดมีเหตุผลขึ้นอันแสดงให้เห็นพัฒนาการด้านพื้นฐานทางการค้า และได้ผลิตสิ่ง
ของขึ้นมาจำหน่ายเป็นครั้งแรก

๕.๒.๗ รายได้จากที่ได้ดำเนินการไปก็ได้จัดแบ่งแก่สมาชิกสังคมตามชั้นชนต่างๆ
ทางสังคม

๕.๒.๘ ผลผลิตอันเป็นส่วนเกินหรืออาหารอันเป็นส่วนพิเศษออกไปก็ถูกกำหนดให้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคมอันเป็นเงื่อนไขหนึ่ง ซึ่งมีปรากฏอยู่ในทุกสังคมที่จะปรากฏในอนาคต

๕.๒.๙ ถึงกระนั้นก็ดี ส่วนที่ถูกกำหนดให้ถือเป็นเกณฑ์ (Situation) กำหนดประชากรบางส่วนร่ำรวยขึ้นและอีกฝ่ายหนึ่งยากจนลง บางพวกก็อยู่กับที่บางพวกกระเสือกกระสนกันไป เป็นต้น

๕.๓. สังคมเกษตร (Agrarian Society) มีแนวที่ควรพิจารณาพอนับยั้งเขป ดังนี้

๕.๓.๑ เป็นสังคมที่อย่างเข้าสู่สมัยที่มนุษย์ได้พัฒนาสังคมและรู้จักการเพาะปลูกอย่างเต็มที่ เมื่อกาลเวลาผ่านมาราว ๓,๐๐๐ ปีก่อนคริสตกาล มนุษย์ได้พัฒนาขึ้นมามากขึ้น โดยการประดิษฐ์คิดค้นวิธีการไถพื้นดิน เพราะการไถก่อให้เกิดสังคมเกษตรกรรมขึ้น

๕.๓.๒ มีการทำเกษตรกรรมด้านต่างๆ รวมถึงการรู้จักเลี้ยงสัตว์ ปลูกไม้ผลยืนต้น การทำฟาร์ม การทำประมง เป็นต้น เพื่อนำผลิตผลมาใช้เพื่อการดำรงชีพ

๕.๓.๓ สังคมลักษณะนี้ จึงเป็นสังคมที่มีความเจริญสูง โดยมนุษย์รู้จักประดิษฐ์คิดค้นเครื่องผ่อนแรงมาใช้ประโยชน์

๕.๓.๔ เริ่มรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติให้เกิดประโยชน์มากขึ้น

๕.๓.๕ มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ รู้จักเอาชนะธรรมชาติ เช่นการรู้จักการกักเก็บน้ำ การทำกังหันลม เป็นต้น

๕.๓.๖ สังคมในยุคนี้ส่วนใหญ่จึงมักเป็นสังคมที่ส่งเสริมความสามารถเฉพาะตัวบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่รู้จักเอาชนะธรรมชาติและคนที่ประสบความสำเร็จในชีวิต

๕.๓.๗ ในขณะที่เดียวกันประชาชนจะมีสถานะแตกต่างกันมากขึ้นในการถือครองที่ดิน และชาวนาผู้ไม่มีที่ดินและการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมได้เกิดขึ้น

๕.๓.๘ สังคมเกษตรกรรมนี้ หากพิจารณาให้ถี่ถ้วน จะเห็นว่าเป็นสังคมที่เอื้อต่อสมาชิกสังคมมาก เนื่องจากประชากรในสังคมเพิ่มมากขึ้น ปัจจัยเครื่องยังชีพเริ่มมีเสถียร

๕.๓.๙ ความจำเป็นทำให้สังคมต้องดิ้นรนเพื่อช่วยตัวเองจึงได้มีการเพาะปลูก ผลผลิตทางการเกษตร เพื่อนำมาใช้สนองความต้องการของสมาชิกสังคมและสมาชิกสังคมก็ต้องช่วยกันในการประกอบอาชีพ ครั้งแรกๆอาจต้องอาศัยแรงงานจากคนในครอบครัวในสมัยก่อน โดยอาจใช้ระบบช่วยกันทำช่วยกันใช้

๕.๓.๑๐ มีการจัดการระบบการทำมาหากินให้เป็นระบบ มีการแบ่งงานกันทำตามความถนัดและสามารถของแต่ละคน จนเกิดระบบการเกษตรอุตสาหกรรมขึ้น คือ การจัดการการเกษตรเป็นธุรกิจในรูปแบบของเศรษฐกิจต่อไป

๕.๓.๑๑ สมาชิกของสังคมได้พัฒนาระบบราชการขั้นพื้นฐานขึ้นมาเท่าที่ได้พบในสังคมสังคมเกษตรกรรม อันจัดเป็นขั้นแรกของระบบเศรษฐกิจการเงิน การใช้อำนาจเป็น การรู้จักหลอมเหล็กและการรู้จักใช้กังหันลม อันเป็นแหล่งพลังงานธรรมชาติที่มนุษย์รู้จักนำมาใช้

๕.๔. สังคมก่อนอุตสาหกรรมที่หลากหลายและสังคมอุตสาหกรรม (Other Preindustrial Societies and Industrial Societies)

เป็นสังคมที่ Lenski ได้จัดแบ่งไว้ ๒ รูปแบบด้วยกัน ซึ่งแต่ละรูปแบบต่างเกี่ยวเนื่องกัน เป็นวิวัฒนาการที่สืบเนื่องถึงกัน ทั้ง ๒ รูปแบบนั้น ได้แก่

๕.๔.๑ สังคมก่อนอุตสาหกรรมที่หลากหลาย (Other Preindustrial Societies) สังคมรูปแบบนี้จะประกอบด้วยประชาชนที่ประกอบอาชีพรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งได้พัฒนามาจากสังคมเกษตรกรรมแบบเก่าตามมีตามได้เช่นการทำอาชีพประมง การเดินเรือ การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ซึ่งการประกอบอาชีพ ดังกล่าวเหล่านี้ เมื่อว่าโดยทั่วไปแล้วเป็นการประกอบอาชีพที่

อยู่ในวงแคบ มักปรากฏเฉพาะครอบครัวแรงงานส่วนใหญ่อาศัยแรงงานจากสมาชิกภายในครอบครัวเอง เป็นการประกอบอาชีพหรือทำธุรกิจเพื่อความอยู่รอดสำหรับสมาชิกภายในครอบครัวเอง ระบบครอบครัวของสังคมในยุคนี้ ส่วนใหญ่ มักเป็นระบบครอบครัวขยาย (Extended family) สมาชิกต้องเชื่อฟังผู้อาวุโส คือ ผู้สูงอายุภายในครอบครัว ดังนั้นอำนาจสิทธิ์ขาดทุกอย่างจึงขึ้นอยู่กับหัวหน้าครอบครัว ในระยะต่อมา สังคมก่อนอุตสาหกรรมนี้ค่อยพัฒนา เป็นสังคมที่เตรียมตัวสมาชิกสังคมเข้าสู่ภาวะความเป็นสังคมอุตสาหกรรม สังคมเริ่มมีกฎเกณฑ์มากขึ้น สมาชิกสังคมเริ่มคลายความผูกพันครอบครัว ทำให้ชีวิตครอบครัวเริ่มเหินห่างกันออกไปสมาชิกครอบครัวเริ่มออกไปมีความสัมพันธ์ภายนอกมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการหาประสบการณ์ การประกอบอาชีพ เป็นต้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครอบครัวลดลงมาก การประกอบอาชีพส่วนใหญ่เริ่มดำเนินการเพื่อมุ่งด้านการค้าการเศรษฐกิจ มองเห็นภาพสังคมและการจะได้รับผลประโยชน์จากสังคม ดังนั้นสังคมก่อนอุตสาหกรรมจึงเป็นสังคมที่พยายามปรับตัว เพื่อรับเทคโนโลยีสมัยใหม่และความเจริญด้านอุตสาหกรรมต่อไป

๕.๔.๒ สังคมอุตสาหกรรม(Industrial Societies) เป็นสังคมอีกระบบหนึ่ง ซึ่งพัฒนามาจากสังคมก่อนอุตสาหกรรม เป็นระบบสังคมที่ถือว่ามี ความเจริญรุ่งเรืองทางวัตถุสูงกว่าบรรดาสังคมทั้งหลายเท่าที่ปรากฏในโลก โดยเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นสังคมที่พัฒนาโดยลำดับ สังคมระบบนี้เป็นระบบสังคมนำเทคโนโลยีขั้นสูงมาใช้แทนแรงงาน ผลผลิตของต่าง ๆสนองความต้องการของมนุษย์ โดยถือการผลิตเพื่อการผลิตเพื่อการตลาด

ความเจริญของสังคมระบบนี้มักเน้นที่ตัวบุคคลมากกว่าสังคมเพราะถือว่าบุคคลแต่ละบุคคลมีความสามารถกันอย่างทั่วถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคลอันเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวมักจิตจางลง ความสัมพันธ์ส่วนใหญ่จะเน้นกฎเกณฑ์ กติกาเป็นสำคัญ อันทำให้ความสัมพันธ์ส่วนตัวบุคคลลดลง โดยลำดับ การต่าง ๆ มีความเป็นทางการมากขึ้น

สังคมอุตสาหกรรมนั้นจัดว่าเป็นความเจริญเติบโตของเมือง เนื่องจากมีประชาชนอพยพเข้ามามากขึ้น เราอาจมองว่ารัฐอาจจัดสิ่งพึงประสงค์ด้านต่าง ๆ สอนประชาชน เช่น มีรายได้สูงมีงานทำกันอย่างทั่วถึง มีความสะดวกสบายด้านต่าง ๆ เป็นต้น

แต่นั้นเป็นเพียงการสนองความต้องการแก่ประชาชนจำนวนหนึ่งที่อยู่ในบริเวณจำกัด คือ เฉพาะในเมืองหนึ่งเท่านั้นไม่ทั่วไปสำหรับประเทศชาติซึ่งเป็นการมองที่ฉาบฉวยปรากฏการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ หากพิจารณาแล้วจะเห็นว่ามิโทษมากกว่าคุณ เพราะเป็นการผูกขาดความเจริญให้อยู่เฉพาะแหล่งเฉพาะที่ ดังนั้น สังคมอุตสาหกรรมแม้จะเห็นว่าเป็นสังคมที่สร้างความเจริญแก่พลเมืองก็จริง แต่ยังมีสิ่งทีถือว่เป็นปัญหาจะติดตามมาภายหลัง เช่น เกิดชุมชนแออัด ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาใจผู้ร้าย ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหาการจราจร เป็นต้น

สังคมอุตสาหกรรมสามารถให้ทั้งคุณและโทษจะชอนำมากล่าวถึง ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในสังคมอุตสาหกรรมพอเป็นแนวในการศึกษา ทั้งนี้มิใช่เป็นการมองในมุมแคบแต่เป็นประเด็นปัญหาที่น่าจะลองศึกษากันบ้าง ดังนี้

๕.๔.๒.๑ สมาชิกของสังคมส่วนใหญ่จะประกอบด้วยชนกลุ่มน้อยหรือชนต่างวัฒนธรรมเนื่องจากสังคมเปลี่ยนเป็นสังคมเมืองหรือสังคมอุตสาหกรรมกระจายรายได้ เป็นไปอย่างไม่ว่าถึงประชาชนจึงต่างมุ่งเข้าเมืองเพื่อประกอบอาชีพในเมืองหลวงหางานทำ ซึ่งทำให้มีรายได้ประจำที่แน่นอน ซึ่งตรงกันข้ามกับสังคมเกษตรกรรม ซึ่งมีรายได้ไม่แน่นอน เนื่องจากการประกอบอาชีพจะต้องขึ้นอยู่กับธรรมชาติ

๕.๔.๒.๒ การที่ประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวชนบทต่างอพยพเข้ามาประกอบอาชีพในเมืองนั้น มักสร้างปัญหาให้กับเมืองมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรต่างๆ ก็คือผลผลิตทางการเกษตรที่ดี ที่เคยส่งมาบำรุงเลี้ยงสังคมเมืองนั้นจะลดจำนวนผู้ผลิตลง อาจทำให้เมืองขาดสิ่งหล่อเลี้ยงสังคมก็เป็นได้

๕.๔.๒.๓ ที่อยู่อาศัยของผู้อพยพ ส่วนใหญ่มักขาดการควบคุม จึงทำให้ขาดระเบียบ และทำให้เกิดแหล่งเสื่อมโทรม ที่เรียกว่า "สลัม" ทั้งนี้ เนื่องจากประชาชนอยู่รวมกันอย่างแออัด ขาดหลักสุขภาพอนามัยที่ดีและอาจก่อให้เกิดปัญหาเรื่องสุขภาพตามมาอีกด้วย เช่น เกิดโรคระบาด โรคทางลมหายใจ เป็นต้น แม้จะสามารถหาที่อยู่อาศัยที่ดีขึ้น เช่น บ้านจัด

สรรหรือทาว์นเฮาส์ที่เอกชนจัดสรรขึ้นมาก็ตาม อาจมีปัญหาตามมาคือเรื่องสิ่งสาธารณูปโภค เช่น น้ำ ถนนหนทาง การคมนาคม เป็นต้น ซึ่งรัฐจัดให้ไม่ทัน

๕.๔.๒.๔ ปัญหาสมองล่อง (Brain drain) คือการที่ทรัพยากรจากแหล่งหนึ่ง ซึ่งอาจจะใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่นเดิมได้แต่ก็ต้องละทิ้งถิ่นฐานดั้งเดิมไปก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมใหม่ในรูปของ Brain gain นั่นคือการไปสร้างประโยชน์แก่สังคมอื่นซึ่งทำให้ทรัพยากรดั้งเดิมของท้องถิ่นต้องสูญเสียไปโดยเปล่าประโยชน์

๕.๔.๒.๕ เรื่องคนจรจัดจัดว่าเป็นปัญหาสำคัญของเมืองหลวงประการหนึ่ง เนื่องจากประชากรที่อพยพมาจากชนบทไม่มีสังกัดที่อยู่อาศัยที่แน่นอน ทำให้จำนวนประชากรในเมืองหลวงคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ในขณะที่เดียวกันทางรัฐเองไม่อาจควบคุมประชากรได้ เนื่องจากไม่มีทะเบียนบ้าน แม้บางคนอาจไม่มีบัตรประชาชนก็ได้

๕.๔.๒.๖ เด็กที่เกิดจากประชากรที่อพยพเข้าเมืองหลวงมักกลายเป็นเด็กไม่มีทะเบียนบ้าน เนื่องจากบิดามารดาที่อพยพเข้าเมืองไม่มีทะเบียนบ้านและมีที่อยู่อาศัยไม่แน่นอน ปัญหาจึงลามไปถึงตัวเด็กที่เกิดมาภายหลังกลายเป็นเด็กตกสำรวจและมีปัญหาเมื่อเข้าสู่วัยเรียน เด็กไม่สามารถเข้าเรียนตามเกณฑ์บังคับได้เนื่องจากไม่มีทะเบียนบ้าน

๕.๔.๒.๗ การเจริญเติบโตของเมืองเร็วเกินไปโดยขาดการวางแผนไว้ล่วงหน้าจนการขยายตัวด้านสาธารณูปโภคไม่เพียงพอเช่นการจัดตั้งที่อยู่อาศัยใหม่หรือเมืองใหม่มีประชากรไปอยู่อาศัยกันมาก ทำให้ขาดสาธารณูปโภคบางประเภท เช่นการสุขาภิบาลด้านต่างๆ ไม่เท่าเทียมกันขาดแคลนการบริการด้านต่างๆ เช่น โรงพยาบาล การคมนาคมขนส่ง เป็นต้น อาจทำให้ต้องจัดหาสิ่งจำเป็นแก่การครองชีพหรือสิ่งอำนวยความสะดวกมาเพิ่มเติม เช่นการซื้อรถยนต์เงินผ่อนมาใช้ซึ่งทำให้ถนนในเมืองไม่เพียงพอ ทำให้เกิดการจราจรแออัด เป็นต้น อันทำให้เกิดปัญหาสังคมขึ้นในขณะนี้

อนึ่งการเจริญเติบโตของเมืองนั้น เป็นเครื่องวัดฐานะของประเทศ จะเห็นได้ว่า ในสมัยใดที่ประชาชนชาวชนบทอพยพเข้าสู่เมืองมากโดยหนึ่งความอึดอัดขาดแคลนในชน

บท เพื่อมาทำมาหากินในเมืองหลวงจริงอยู่เราอาจเห็นเมืองหลวงมีความเจริญมากเลยคิดว่าประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรืองแต่หากคิดอีกมุมหนึ่งจะเห็นได้ว่าที่ดินในชนบทไม่มีคนอยู่ประกอบอาชีพทำมาหากิน ทำให้เกิดการรกร้างว่างเปล่าในที่สุดอาจถูกขายไปในราคาถูก ๆ ได้ ในขณะที่เดียวกันหากมีประชาชนออกจากเมืองหลวงไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในชนบทมากมาย แสดงว่า ประเทศชาตินั้นมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างทั่วถึง ไม่ใช่เจริญเฉพาะแห่งเฉพาะที่ดังที่เราเห็นกันส่วนมากในปัจจุบันนี้เหล่านี้ เป็นต้น ซึ่งยังมีประเด็นอีกมากมายไม่อาจนำมากล่าวให้หมดได้ ซึ่งอาจจะเป็นประเด็นปัญหาที่น่าลองนำมาคิดกันบ้าง เพื่อให้เห็นข้อเท็จจริง